

ARANYOS!

[1899]

Olenyka, Plemjanyikov nyugalmazott törvényszéki ülnök leánya, elgondolkozva üldögélt a tornácon. Fullasztotta a hőség, a legyek tolakodva dongtak körülötte, élvezettel gondolt most arra, hogy nemsokára este lesz. Kelet felől sötét esőfelhők gyülekeztek, és olykor némi nedvességet is hozott a szél.

Az udvar közepén állt Kukin, a Tivoli mulatókért tulajdonosa és igazgatója, aki az udvari lakás bér-
lője volt.

– Már megint – mondta kétségbeesetten, az égre nézve. – Már megint esni fog! Mindennap, minden áldott nap esik, mintha a felhők is ellenem esküdtek volna. Sírba visznek. Felakasztom magam! Tönkremegyek! Mennyi veszteség! Mindennap!

Két kezét összecsapva folytatta, Olenykához fordulva:

– Látja, milyen a mi életünk, Olga Szemjonovna? Sírni való! Az ember dolgozik, iparkodik éjjel-nappal, mind csak azon töri a fejét, hogy lenne jobb – és mi haszon van belőle? Egyrészt a közönség is: neveletlen, tudatlan, közönyös. A legszebb operetteket, mesejátékokat, pompás kuplészámokat adom neki – de hát kell ez? Azt hiszi, értenek belőle valamit? Csepűrágás, az igen, az kell nekik! Minél ócskább vacak! De másrészt meg – nézze, micsoda idő ez? Majdnem minden este esik. Ahogy május tizedikén rákezdte, szünet nélkül egész május-júniusban – meg lehet bolondulni! A közönség csak nem jön, a bért pedig fizetnem kell, a színészeimet fizetnem kell! Miből?

Másnap estefelé megint esőre állt az idő, és Kukin hisztérikus hahotára fakadt:

– Hát aztán! Essen! Bánom is én! Vigye el a víz akár az egész parkot, velem együtt! Ne legyek boldog sem ezen, sem a másvilágon! Cipeljenek a színészek bírósága elé! Mit – bíróság! Akár Szibériába! A vérpadra! Hahaha!

Harmadnap is ugyanaz a história...

Olenyka szótlanul, komolyan hallgatta Kukint, s néha még könnyezett is. Kukin szerencsétlenségét végül annyira a szívére vette, hogy beleszeretett. Kukin kicsi, cingár, sárga képű, lenyalt hajú férfiú volt, vékony hangan beszélt, és beszéd közben elferdült a szája. Mindig kétségbeesett arcot vágott – de mégis: a lányban igazi, mély érzelmet támasztott. Olenyka állandóan szeretett valakit, enélkül nem bírta ki. Régebben a papáját szerette, aki most betegen görnyedt karosszékében, sötét szobában, és nehezen zihált. Aztán a nénikéjét szerette, aki néha, évente egyszer-kétszer ellátogatott Brjanszkból. Még régebben, amikor még gimnáziumba járt, a franciatanárját bálványozta. Csendes, jólelkű, sokat siránkozó, szelíd, lágy tekintetű kisasszony volt Olja, s mindamellettt igen egészséges. Pirospozsgás orcáját, gyöngéd, fehér, csöppnyi anyajeggyel ékített nyakát, minden kellemességre felsugárzó, jóságos, naiv mosolyát látva, a férfiak azt gondolták magukban: „Helyes jószág...”, és szintén elmosolyodtak, a vendég hölgyek pedig nem állhatták meg, hogy beszéd közben meg ne cirógassák a párnás kezecskéjét, és elragadtatva ne becézgessék:

– Aranyos!

A ház, amelyben születése óta lakott, és amely az ő nevére volt írva – a város végén volt, a Cigánysoron, a Tivoli park közelében. Este és éjjel jól áthallatszott a zeneszó, a tűzijáték durrogása, és ő úgy vélte, hogy Kukin viaskodik ott a sorssal, és rohamozza ősellenségét, a közönség közönyét; szíve éde-

sen elfacsarodott, aludni nem akarózott, és amikor Kukin reggel felé hazatért, ő csendesen rákopogott hálósobájába ablakából, arca és fél válla megvillant a függöny mögött, s gyöngéden mosolygott.

A férfi megkérte és összeházasodtak. És amikor Kukin alaposabban megnézhetette magának telt, fehér nyakát és szép vállát, rápaskolt, és ő is azt mondta: „Aranyos!” Boldog volt, de mivelhogy az esküvő napján s utána egész éjjel esett az eső, arcáról nem tűnt el a kétségbeesett kifejezés.

Házasságuk sikerült. Az asszony a pénztárban ült, felügyelt a park rendjére, felírta a kiadásokat, kiadta a fizetéseket, és rózsás arca, naiv, sugárzó mosolya hol a pénztár kis ablakában, hol a színpalak mögött vagy a büfében vidámította a szíveket. És már elmondta minden ismerősének, hogy a világon a legnagyobb, legfontosabb és legszükségesebb dolog – a színház. Igazi élvezetet, műveltséget és emberiességet egyedül a színházban lehet szerezni.

– De hát megérti ezt a közönség? – mondogatta. – Az csak csepűrágást szeret! Tegnap *Doktor Faust* ment nálunk, hát nem üresen maradt egy csomó páholy? Persze ha valami hitványságot adtunk volna, higgye el, tömve lett volna a nézőtér. Holnap az *Orfeusz az alvilágban*-t adjuk elő – jöjjön majd el!

Amit Kukin beszélt a színházról, színésznőkről, azt ő mind utánamondta. Ugyanúgy, mint Vanyicska, ő is lenézte a művészet iránt oly közömbös, tudatlan közönséget, ő is részt vett a próbákon, ő is javított a színészek alakítását, ügyelt a zenészek játékára, és mikor a helybeli újság rossz kritikát írt a színházról, keservesen sírt, aztán pedig ő ment a szerkesztőségbe kimagyarázkodni.

A színésznép nagyon szerette Olenyát, úgy emlegették: „a kis aranyos” – ő pedig szíves volt hozzájuk, s olykor apró kölcsönökkel segített rajtuk, ha pedig néha becsapták, csak titokban sírdogált, de nem ment panaszra férjéhez.

Télen sem éltek rosszul. Kibérelték a városi színházat egész idényre, aztán továbbadták vagy egy kisebb ukrán társulatnak, vagy artistáknak, vagy helybeli műkedvelőknek. Olenyka virult, gömbölyödött, sugárzott a boldogságtól, Kukin meg sárgult, soványodott, s örökké súlyos veszteségein siránkozott, holott egész télen jól ment nekik. Éjszakánként köhögött – a felesége málnalével, hársfateával itatta, kölnivízzel dörzsölgette, és puha kendőkbe göngyölgette.

– Milyen drága vagy, milyen kedves! – mondogatta férjének szíve legmélyéből, és simogatta a haját.

Nagybőjt idején Kukin Moszkvába utazott, hogy megszervezze az új társulatot. Ezalatt Olenyka még aludni sem tudott, éjszakánként a csillagokat nézegette. A tyúkokhoz hasonlította saját magát – azok sem alszanak éjjel és nyugtalankodnak, ha nincs az ólban a kakas. Kukinnak sok dolga akadt Moszkvában, írta, hogy húsvétra jön csak haza, de már utasításokat adott a Tivoli ügyében. Húsvéthétfő éjszakáján azonban váratlan, baljós zörgés verte fel a ház csendjét; valaki úgy dörömbölt a kertajtón, mintha hordót verne: bum, bum, bum! Az álmos szakácsnő mezítláb csoszogott a sárban kaput nyitni:

– Nyissák már ki, az Isten is megáldja! – szólt valaki mély basszus hangon. – Táviratot hoztam!

Olenyka már máskor is kapott sürgönyt a férjétől, de most valahogy rosszat sejtett. Remegő kézzel bontotta fel, és ezt olvasta a táviratban:

„Iván Petrovics ma kiszenvedett baleset következtében, várjuk rendelkezését demetés gedden.”

Így állt a sürgönyben: „demetés gedden”, és még valami érthetetlen szó; az aláírás az operett-társulat rendezőjétől származott.

– Galambom, drágaságom! – jajdult fel Olenyka. – Vanyicskám, kedvesem! Miért is találkoztam veled? Mért ismertelek, mért szerettelek meg? Mért hagytad itt a te szegény, szerencsétlen Olenykádat?

Kukint kedden temették el Moszkvában, a vagankai temetőben; Olenyka szerdán már haza is jött, egyenest az ágyra borult, és olyan hangos zokogásban tört ki, hogy az utcára és a szomszédos udvarok-

ba is elhallatszott.

– Az aranyos! – suttogták keresztet vetve a szomszédasszonyok. – Hogy gyötri magát az a szegény, aranyos Olga Szemjonovna!

Három hónap múltán egy alkalommal templomból jött haza Olenyka, mély gyászban, mélységes szomorúságban. Úgy esett, hogy vele együtt jött meg, szintén a templomból, egyik szomszédja, Vasziliy Andrejics Pusztovarov, aki Babakajev nagykereskedő fatelepének volt a vezetője. Szalmakalap volt rajta, fehér mellény, azon aranylánc, és külseje után földbirtokosnak is nézhették volna.

– Mindenben illik mértéket tartani, Olga Szemjonovna – kezdte méltósággal, részvevő hangon –, tehát ha valamelyik hozzánk tartozó elhalálozik, ez azt jelenti, hogy ez volt az Isten akarata, és ilyen esetekben össze kell szednünk magunkat, és alázattal kell viselnünk keresztünket.

Egész a kapuig kísérte Olenykát, ott elköszönt és továbbment. De ezután Olenykának egész nap fülébe csengett részvevő hangja, s ha a szemét becsukta, maga előtt látta fekete szakállát. Nagyon megtetszett neki ez az ember. S nyilván ő is mély benyomást gyakorolt a szomszédra, mert nem sok idő múlva egy idős hölgy jött hozzá látogatóba, akit csak felületesen ismert, s aki, alighogy leült nála, nyomban Pusztovarovról kezdett beszélni. Elmondta, milyen derék, szolid ember, s hogy bármelyik eladó lány is szívesen hozzámenne. Három nappal később maga Pusztovarov jött el vizitbe; nem sokáig maradt, alig tíz percig, s kérését beszélt, de Olenyka beleszeretett; annyira megszerette, hogy egész éjjel nem hunyta le a szemét, és hol forrósága volt, hol a hideg rázta – reggel pedig elküldött azért az idős hölgyért. Nemsokára eljegyezték egymást, s aztán megvolt a lakodalom is.

Ez a házasság is jól sikerült. A férj rendesen a fatelepen ült ebédig, aztán ügyei után járt, s Olenyka váltotta fel a raktárban, ott ült estig, kiírta a számlákat, és kiadta az árut.

– Minden évben legalább húsz százalékkal drágul a fa – mondogatta a vevőknek és az ismerősöknek. – Gondolják meg, kérem, azelőtt helybeli fával kereskedtünk, de most Vaszicska kénytelen a mogiljovi kormányzóságba utazni érte. És mekkora fuvardíj! – tette hozzá szörnyülködve, és kezét orcájához szorította. – Rémes!

Mintha már időtlen idők óta mindig csak fával kereskedett volna, úgy beleélte magát abba, hogy a faáru a világ legfontosabb dolga, s valami meghitt, megható csengése volt szájában az ilyen szavaknak: gerenda, tönkfá, görcsfá, zsindelyfá... Éjszakánként álmában egész deszka – és zsindelyhegyeket látott, végeérhetetlen, fával megrakott kocsisort, s hosszú gerendák ezredei vonultak fel csatasorban a fatelep ellen; s a gerendák, tönkfák száraz fahangokat adtak zuhantukban, majd újra felálltak rendbe, egymás fölé halmozódva, és Olenyka felsikoltott álmában. Pusztovarov gyöngéden költögette:

– Olenyka, mi van veled, kedves? Vess keresztet magadra szépen.

Ami a férjét foglalkoztatta, azon gondolkodott ő is. Ha a férj úgy vélte, hogy meleg van a szobában, vagy hogy az üzlet lanyhul – ugyanúgy vélekedett ő is. A férje nem járt el szórakozni, még ünnepnapokon is otthon ült – Olenyka is.

– Maguk folyton az irodában ülnek vagy otthon kuksolnak – mondogatták az ismerősök. – Miért nem járnak színházba, aranyoskám, vagy cirkuszba?

– Vaszicska meg én dolgozó emberek vagyunk – felelt Olenyka méltósággal –, nem érünk rá léhaságokkal törődni. Ugyan mi érdekes van abban a színházban?

Minden szombaton vecsernyére jártak, vasárnap és ünnepnapon pedig reggeli misére; és a templomból hazamenet ájtatos képpel ballagtak egymás mellett, két jól ápolt, illatos ember – Olenyka se-lyemruhája kellemesen suhogott. Otthon vajás kalácsot ettek a teához és mindenféle gyümölcsízt, utána még süteményt is. A konyhájukból mindennap borsos sült bárány vagy kacsapecsenye finom illata

áradt az utcára, bőjtör meg sült halat ettek; nem is lehetett elmenni előttük, hogy az embernek meg ne jöjjön az étvágya. Az irodában mindig zümmögött a szamovár, a vevőket teával, pereccel kínálhatták. Hetenként egyszer gőzfürdőbe mentek, és pirosra gyúlt arccal tértek haza.

– Köszönöm, jól vagyunk, hála Istennek – felelt Olenyka, ha hogylétük iránt érdeklődött valaki. – Adja Isten, hogy mindenki úgy élhessen, mint mi Vasziicskával.

Mikor Pusztovalov fáért utazott a mogiljovi kormányzóságba, Olenyka megint csak átvirrasztotta az éjszakákat, sokat búsult, sírdogált. Olykor estefelé benézett hozzá Szmirnyin, katonai állatorvos – az a fiatalember, aki most a szárnyépületet bérelte. Mesélgetett neki erről-arról, vagy pedig kártyáztak, így kicsit elszórakozott Olenyka. Legérdekesebb volt, amit saját családi életéről mesélt neki az állatorvos: ő tudniillik már házasember volt, volt egy fia is, de elvált, mert a felesége megcsalta, s most gyűlölte az asszonyt, és havi negyven rubelt küldött a fiának tartásdíj fejében. Olenyka sóhajtozva hallgatta, a fejét csóválta, sajnálta szegényt.

– No, vigasztalja meg magát az Isten – mondta Olenyka, mikor gyertyával a kezében lekísérte a lépcsőn. – Köszönöm, hogy elüldögélt velem, adjon az Isten jó egészséget, segítse a boldogságos Szűz Mária...

Mindent olyan tartózkodó méltósággal tudott kifejezni, olyan meggondoltan, mint a férje. Az állatorvos már az udvaron járt, s ő még utánakiáltott:

– Tudja, kérem, Vlagyimir Platonics, ki kellene békülnie a feleségével. Bocsásson meg neki, ha másért nem, a kisfia kedvéért... Hiszen az mindent ért már...

S mikor Pusztovalov hazajött, suttogva elmesélte neki az állatorvos szerencsétlen házaseletét, mire mindketten sóhajtozva és fejcsóválva beszéltek a kisfiúról, aki valószínűleg búsul az apja után, aztán – valami különös gondolattársítás következményeképpen, mindketten a szentkép elé álltak, s földig hajolva kérték az Istent, adjon nekik is gyermeket.

Így éldegélt a Pusztovalov házaspár csendben, békében, szeretetben, tökéletes egyetértésben teljes hat esztendeig. Hanem egyszer Vaszilij Andrejics télnék idején a telepen teától felhevülve, sapka nélkül ment ki fát kiadni – megfázott s megbetegedett. A legjobb orvosok kezelték, de állapota nem javult, és négy hónap múlva meghalt.

Olenyka ismét özvegyi gyászt öltött.

– Miért hagyta el engem, drága galambom? – zokogott a temetésen. – Hogy éljek most már tenélküled, keserűségben, elhagyatottan? Jó emberek, szánakozzatok rajtam, szerencsétlen árván!

Mély gyászba öltözött – örökre lemondott a csinos kalapokról, kesztyűkről, ritkán ment el hazulról, legfeljebb csak a templomba vagy a férje sírjához, úgy élt magányában, mint egy apáca. És csak hat hónap múlva tette le gyászfátyolát, és nyitotta ki újra ablakának redőnyeit. Olykor reggelenként már láthatták a piacon, amint szakácsnőjével bevásárolt, de hogy miképpen élt otthonában – csak találgatták a jó szomszédok. Például abból lehetett következtetni egyet-mást, hogy a kiskertben az állatorvossal üldögélt most teázgatva, az olvasott fel neki az újságból, s amikor Olenyka egyszer egy hölgyismerőseivel találkozott a postán, így beszélt:

– Minálunk a városban nincs rendes állategészségügyi felügyelet, ebből származik a sok betegség. Minduntalan hallani, hogy az emberek sorra megbetegednek a rossz tejtől, vagy hogy a lovak, tehének mételyt terjesztenek. Tulajdonképpen a háziállatok egészségére éppen úgy kellene ügyelni, mint az emberekére – nem igaz?

Most az állatorvos gondolatait ismételte, s mindenről annak véleményében osztozott. Világos – nem élhetett egy évig sem szívbéli lekötöttség nélkül, és új boldogságát a szárnyépületben találta meg.

Mást talán elítéltek volna ezért, de Olenykáról senki sem gondolt rosszat, hiszen olyan áttetszően érthető volt az egész élete. Sem ő, sem az állatorvos nem szóltak senkinek a viszonyukban beállott változásról, sőt rejtegetni is iparkodtak, de ez nemigen sikerült, mert Olenyka nem tudott titkot tartani. Ha vendégek jöttek az állatorvoshoz, például ezredtársai, Olenyka, mialatt teát töltött be nekik vagy vacsorát tálalt fel, elkezdett a marhavésről, gyöngykórról, a városi vágóhídról beszélni, s a férfit ropant zavarba hozta ezzel, úgyhogy amikor a vendégek elmentek, az állatorvos haragosan sziszegte:

– Nem megmondtam neked, hogy ne beszélj olyasmiről, amihez nem értesz! Ha mi szakdolgookról beszélünk kollégáimmal, kérlek, ne avatkozz bele. Ez végre is kibírhatatlan!

Olenyka csodálkozva nézett rá, és izgatottan kérdezte:

– De Vologyicska, hát miről beszéljek?

Könnyek között ölelte meg, bocsánatért könyörgött, s mindketten boldogok voltak.

Ámde ez a boldogság nem sokáig tartott. Az állatorvos ezredét áthelyezték, s ő elutazott az ezreddel együtt igen messze, valahová Szibériába. Olenyka egyedül maradt.

Most már teljesen egyedül. Az apja rég meghalt – karosszéke a padlásra került, ott lepte a por, az egyik lába is hiányzott. Olenyka lesóványodott, megcsúnyult, s az utcán már nem úgy köszöntöttek, nem mosolyogtak rá, mint azelőtt. Legszebb éveit elrepültek, s most valami új, ismeretlen élet kezdődött, amire jobb volt nem gondolni. Esténként tornácán üldögélve hallgatta a Tivoliból áthallatszó muzsikát, nézte a tűzijátékot, de mindez már nem keltett benne gondolatokat. Részvétlenül nézte sivár udvarát, semmire sem gondolt, semmit sem kívánt, s mikor leszállt az éj, aludni ment, és csak a pusztát látta álmában. Még enni, inni sem tudott jó étvágygal.

De ami a fő s ami mindennél rosszabb, már nem volt semmiről véleménye. Látta s értette is, mi történik körülötte, de már nem volt képes véleményt alkotni semmiről, nem volt miről beszélnie. Pedig milyen borzasztó ez! Az ember látja például azt az üveget ott, vagy látja a zuhogó záporosót, vagy egy parasztot a szekéren – de hogy mi az értelme mindennek, képtelen megmondani, de meg nem is akarná, egy világért sem. Kukin és Pusztóvalov mellett, később pedig, mikor az állatorvossal élt jó egyetértésben, Olenyka mindent meg tudott magyarázni, s bármihez hozzá tudott szólni, most azonban a szívében és a gondolataiban is olyan pusztaság tátongott, mint az udvaron. És ez olyan szomorú, olyan keserves volt, mintha ürmöt nyelt volna.

A város lassanként minden irányban nőtt, terjeszkedett, a Cigánysort már rendes utcanévvel illették, és ahol valaha a Tivoli mulató meg a fatelep volt, házak nőttek ki a földből, s új utcák keletkeztek. Hogy szalad az idő! Olenyka háza megfakult, fedele megrozsdásodott, fészere dűledezett, s egész udvarát benőtte a dudva meg a szúrós csalán. Olenyka maga is megöregedett, hajdani szépségéből mi sem maradt. Nyaranta a tornácon üldögél, a szíve mindig pusztaság és keserű, mint az ürmös – télen pedig az ablakban gunnyasztva nézi a hóesést. Ha tavasszal a szellő elhozza a templom harangszavát, és hirtelen rátörnek múltjának emlékei, szíve édesen összefácsarodik, szeme könnybe lábad – de csak egy pillanatra –, aztán megint csak üres, üres minden, és nem tudja, miért él. Briszka, a fekete macska dorombolva sündörgi körül, de hiába. Olenykára nem hat a macska hízelgése. Nem az kell neki! Neki olyan szeretet kellene, ami betölti egész lényét, a lelkét, a gondolatait, ami irányt adna az életnek, ami felmelegítené öregségét. El is kergeti szoknyája szegélye mellől Briskát, bosszúsán rászól:

– Sicc innen... Eredj a pokolba!

És így megy ez napról napra, évről évre – nincs öröme, nincs véleménye, akarata. Amit a szakácsnéja mond, ráhagyja.

Egy forró júliusi napon, már estefelé, amikor éppen a csordát hajtották haza a mezőről és az egész

udvar tele lett porral – valaki bezörgetett a kapun. Olenyka maga ment kinyitni, és majd megkövült csodálkozásában: Szmirnyin, az állatorvos állt ott, megőszülve, civilben. Olenykanak hirtelen minden eszébe jutott, s nem bírta visszatartani magát – zokogva borult a férfi nyakába, s egyetlen szó nem jött ki az ajkán. Izgatottságában észre sem vette, hogy kerültek beljebb, hogyan ültek le teázni.

– Galambocskám – motyogta, örömeiben reszketve –, Vlagyimir Platonics! Honnan hozta az Isten?

– Itt akarok letelepedni – mesélte amaz. – Nyugdíjba mentem, és most a civil életben próbálok szerencsét, letelepszem. De meg a fiamat is be akarom adni már a gimnáziumba. Megnőtt a gyerek. Igaz, tudja, kibékültem a feleségemmel.

– De hát hol van a felesége? – kérdezte Olja.

– A fiammal együtt a szállodában maradtak. Én most lakásnézőben járok.

– Édes Jóistenem... hát vegye ki az én házamat! Miért nem volna ez jó lakás maguknak? Ugyan... csak nem fogadok el pénzt magától – izgult Olenyka, és megint sírva fakadt. – Lakjanak maguk itt, én meg elleszek az udvari lakásban is. Jaj de nagyon örülök, Istenem...

Másnap már festették a háztetőt, meszelték a falakat, és Olenyka csípőre tett kézzel járt-kelt, s rendelkezett az udvaron. Arcán megjelent régi mosolya, egészen felélénkült, felfrissült, mint aki hosszú álomból ébredt. Megjött az állatorvos felesége – egy rövid hajú, csúnya, sovány, szeszélyes hölgy, s vele a fia, Szasa is, aki tízéves korához képest igen kicsi volt, pufók, gödröcskés arcú, szép, kék szemű gyerek. Alighogy belépett az udvarba, észrevette a macskát, s felcsendült vidám nevetése:

– Néni, az a maga macskája? – kérdezte Olenykát. – Ha majd kismacskázik, adjon nekem is egyet. Anya nagyon fél az egerektől.

Olenyka teához ültette, elbeszélgetett vele, szíve édesen összeszorult, mintha ez a fiú az ő édesgyermeké volna. S amikor este az ebédlőasztalnál a leckéjét ismételte, Olenyka áhítatos rajongással nézett rá, és így susogott:

– Te édes, te kedves galambocskám... Gyerekem, lelkem, milyen szép, milyen okos is vagy...

– Szigetnek nevezzük a szárazföldnek azt a részét, amelyet minden oldalról tengervíz vesz körül – olvasta a fiú.

– Szigetnek nevezzük a szárazföldnek azt a részét... – mondta utána Olenyka, mintha ez lett volna annyi hosszú év után az első dolog, amit meggyőződéssel helyeselhetett, ami megtörte agyának hosszú hallgatását.

Most már megint volt véleménye, és vacsoránál arról beszélt Szasa szüleivel, hogy milyen nehéz is manapság a gimnáziumi tananyag a szegény gyerekeknek, de azért mégis jobb a klasszikus műveltség, mint a reáltanoda, mert a gimnázium mindenhová utat nyit – ha akar, lehet doktor, ha akar, mérnöknek is mehet.

Szasa gimnáziumba járt.

Anyja Harkovba utazott a nővéréhez, s nem is tért többé vissza; apja pedig mindennap elment valahová csordákat ellenőrizni, s olykor napokon át haza sem jött.

Olenyka úgy érezte, hogy Szását teljesen magára hagyják, hogy senkinek nincs rá szüksége. Ezért odavette magához a kis udvari lakásba, és a kis szobát rendezte be neki.

Már vagy fél esztendeje lakik nála Szasa. Minden reggel bemegy hozzá – pedig sajnálja felkölteni, olyan édesen alszik, fejét kezére hajtva.

– Szasenyka, angyalom – költögeti halkan. – Kelj fel, elkéssel az iskolából.

A gyerek feltápáskodik, imádkozik, felöltözik, reggelihez ül; elfogyaszt három csésze teát, hozzá két óriás perccet s fehér kenyeret vajjal. Még álom ül a szemében és rosszkedvű.

– Szasenyka, megtanultad jól azt a mesét? – kérdi Olenyka, és úgy néz rá, mintha hosszú időre búcsúzna tőle. – Félek, hogy baj lesz a felelésnél... Tanulj, lelkem, fogadj szót a tanároknak...

– Ugyan, hagyjon már békén, legyen szíves! – morog Szasa, és nekiindul táskával a hátán, nagy diáksapkával a fején. Olenyka halk léptekkel követi.

– Szasenyka! – kiált utána.

A gyerek visszafordul, s Olenyka cukorkát vagy datolyát dug a kezébe. S mikor az a keresztutca következik, ahol a gimnázium van – a fiú restelkedni kezd, hogy ez az anyáskodó öregasszony kíséri, s rászól:

– No, most menjen haza, néni, innen már magam is odatalálok.

Olenyka megáll és néz utána, szemrebbenés nélkül, míg csak el nem tűnik az iskola kapujában. Ó, mennyire szívéhez nőtt ez a gyerek! Előbbi érzelmei közül egy sem volt ilyen mély, sohasem adta oda szívét ilyen feltétlen megadással, ilyen önzetlenül és ilyen boldogan, mint most, amikor az anyai ösztön hatalmasodott el rajta egyre erősebben. Az életét adta volna ezért az idegen gyermekért, arcának gödröcskéiért, a diáksapkájáért – odaadta volna boldogan, örömkönnnyek között. Hogy miért – ki tudná megmondani?

Miután iskolába kísérte Szását, hazaballag, elégedetten, megnyugodva, szíve csordultig teli szeretettel. Arcán mosoly fénylik, megfiatalodott az utolsó fél esztendőben. Aki találkozik vele, maga is mosolyra derül, és így szól hozzá:

– Jó reggelt, leikecském, Olga Szemjonovna! Hogy van, aranyos?

– Hiába, nehéz mostanság az a gimnáziumi tanulás – meséli a piacon. – Bizony nem tréfadolog... tegnap is egy egész verses mesét adtak fel kívülről, aztán a latin fordítás meg a számtanpéldák... Egy ilyen csöpp gyereknek – ki látott ilyet!

És beszél, beszél a tanárokról, a házi feladatokról, a tankönyvekről – ugyanazt, amit Szasa mondott róluk. Három órakor együtt ebédelnek, este együtt készítik el a feladatokat, s együtt sírnak, ha nem megy. Aztán lefekteti a gyereket, soká imádkozik fölötte, s keresztet vet rája, s később, amikor ő maga is lefekszik – az a ködös jövő lebeg előtte, ha majd Szasa, aki az érettségi után egyetemre megy, és orvos lesz vagy mérnök, saját, szép tágas házában lakik, fogatot tart, megházasodik, gyermekei lesznek... Így szunnyad el, s még mindig ezek a képek lebegnek előtte, s lehunytt szemhéja mögül könny szivárog.

A fekete macska mellette dorombol: „Murr-murr-murr-murr...”

Hirtelen erős dübörgést hall. Felébred és megrémül: szívdobogást kap. Fél perc múltán újabb zörgetés.

„Biztosan távirat jön Harkovból – gondolja egész testében reszketve. – Szását visszaköveteli az anyja... Úristen!”

Kétségbeesik – elhidegül a feje, keze, lába, s úgy érzi, nincs nála boldogtalanabb lény a világon. De eltelik még egy perc, hangokat hall odakünn: az állatorvos jött haza a klubjából.

„Hála Istennek!” – gondolja.

Lassan-lassan megkönnyebbül a lelke: fektében Szására gondol, aki a szomszéd szobában alszik, mint a bunda, és olykor álmában motyog valamit. Effélét:

– Nem mégy innen? Ne verekedj, hallod, mert kupán váglak!